

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

SOUČASNÝ SOCIOLEKT V HÁZENÉ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Hana Mojžíšová

Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: doc. Helena Chýlová, Ph.D.

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury, zdrojů a informací.

V Plzni dne 22.3. 2023.

.....

vlastnoruční podpis

Chtěla bych tímto poděkovat především doc. Heleně Chýlové, Ph.D. za její cenné rady, odborné vedení a individuální přístup v průběhu zpracování této práce. Dále bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří mi poskytli cenný materiál k mé práci. Velké díky patří také mé rodině a přátelům za veškerou jejich podporu.

Obsah

ÚVOD	2
1.1 ÚVOD	2
1.2 CÍL A METODY PRÁCE	2
1.4 PRACOVNÍ HYPOTÉZY	3
TEORETICKÁ ČÁST	5
2 STRATIFIKACE NÁRODNÍHO JAZYKA	5
2.1 SPISOVNÝ JAZYK	6
2.2 NESPISOVNÝ JAZYK	6
3 SOCIOLEKT	8
3.1. SLANG	8
3.1.1 ETYMOLOGIE TERMÍNU SLANG	8
3.1.2 DEFINICE TERMÍNU SLANG	8
3.1.3 ASPEKTY SLANGU	9
NESPISOVNOST SLANGŮ	10
KOMUNIKATIVNÍ FUNKČNOST A VYUŽÍVÁNÍ PRODUKTIVNÍCH POJMENOVÁVACÍCH POSTUPŮ PŘI TVOŘENÍ	10
SYSTÉMOVOST	10
SNAHA O POJMOVOU DIFERENCIACI	11
STAV ODBORNÉ TERMINOLOGIE	11
VYJADŘOVÁNÍ EXPRESIVITY	11
VHODNOST MLUVENÝCH JAZYKOVÝCH PROJEVŮ	11
STUPEŇ UZAVŘENOSTI URČITÉHO PROSTŘEDÍ	11
VĚKOVÉ A SOCIÁLNÍ SLOŽENÍ PŘÍSLUŠNÍKŮ URČITÉHO PROSTŘEDÍ	12
PSYCHICKÉ FAKTORY	12
3.2 PROFESNÍ MLUVA	13
3.3 ARGOT	13
4 ZPŮSOBY TVOŘENÍ SOCIOLEKTICKÝCH NÁZVŮ	14
4.1 TRANSFORMAČNÍ POSTUPY	14
4.1.1 UNIVERBIZACE	14

4.1.2 ODVOZOVÁNÍ.....	14
4.1.3 SKLÁDÁNÍ.....	15
4.1.4 ZKRACOVÁNÍ.....	15
4.1.5 MECHANICKÉ KRÁCENÍ.....	15
4.1.6 PŘEKRUČOVÁNÍ.....	16
4.2 TRANSPOZIČNÍ POSTUPY.....	16
4.2.1 METAFORICKÉ PŘENÁŠENÍ.....	16
4.2.2 METONYMICKÉ PŘENÁŠENÍ.....	16
4.2.3 TVOŘENÍ VÍCESLOVNÝCH NÁZVŮ.....	17
4.2.4 PŘEJÍMÁNÍ SLOV.....	17
4.3 VÝZNAMOVÉ VZTAHY.....	17
SYNONYMIE.....	17
POLYSÉMIE.....	18
HOMONYMIE.....	18
5 PROSTŘEDÍ HÁZENÉ.....	19
5.1 STRUČNÁ HISTORIE HÁZENÉ NA NAŠEM ÚZEMÍ.....	19
5.2 CHARAKTERISTIKA PROSTŘEDÍ HÁZENÉ.....	21
5.3 UŽIVATELÉ SLANGU.....	22
PRAKTICKÁ ČÁST.....	23
6 TRŽDĚNÍ SLANGOVÝCH NÁZVŮ.....	23
6.1 JAZYKOVÁ CHARAKTERISTIKA.....	23
SUBSTANTIVA.....	23
ADJEKTIVA.....	23
VERBA.....	24
OSTATNÍ.....	24
6.2 TRŽDĚNÍ PODLE SÉMANTICKÝCH SKUPIN SOCIOLEKTISMŮ.....	24
6.2.1 NÁZVY HRÁČSKÝCH A JINÝCH POZIC.....	24
6.2.2 NÁZVY DRUHŮ PŘIHRÁVEK A STŘEL.....	25
6.2.3 NÁZVY HERNÍCH SITUACÍ A KOMBINACÍ.....	25
6.2.4 NÁZVY TECHNICKÝCH CHYB.....	25

6.2.5 NÁZVY POMŮCEK A VYBAVENÍ	26
6.2.6 NÁZVY ČÁSTÍ HŘIŠTĚ	26
6.2.7 NÁZVY HRÁČSKÝCH KATEGORIÍ	26
6.2.8 NÁZVY POVRCHŮ HŘIŠTĚ	27
6.2.9 NÁZVY OSTATNÍ	27
6.3 TRŽDĚNÍ PODLE ZPŮSOBU UTVÁŘENÍ SOCIOLEKTISMŮ	27
6.3.1 POSTUPY TRANSFORMAČNÍ	27
6.3.2 POSTUPY TRANSPOZIČNÍ	28
6.4 TRŽDĚNÍ PODLE VÝZNAMOVÝCH VZTAHŮ	29
6.4.1 SYNONYMIE	29
6.4.2 POLYSÉMIE	29
6.4.3 HOMONYMIE	29
SLOVNÍK SOCIOLEKTISMŮ	31
STAVBA HESLA	31
SLOVNÍK	33
ZÁVĚR	45
RESUMÉ	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	49
SEZNAM POUŽITÝCH INTERETOVÝCH ZDROJŮ	50
PŘÍLOHY	51
PŘÍLOHA Č.1	51

ÚVOD

1.1 ÚVOD

Prostředí házené je pro mě velmi blízké, jelikož část mé rodiny házenou hraje již od útlého věku. Pohybuji se tedy v tomto prostředí velmi často.

Výběr tématu práce byl pro mě poměrně jednoduchý, jelikož sociolekt byl tématem, které mě při přednáškách velmi zajímalo a bavilo. Zvolit si poté dané prostředí, ve kterém budu sociolekt zkoumat, také nebylo složité. Házenou jsem si zvolila především z důvodu určité spjatosti s tímto prostředím, ale zároveň kvůli tomu, že jsem nikde v žádném slovníku ani příručce nenašla celou kapitolu, která by se pouze házenkářským sociolektem zabývala. Házená byla vždy zmíněna pouze v rámci kapitoly o míčových sportech. To mi přišlo smutné, jelikož je to sport, který by si zasloužil daleko více pozornosti, než se mu dostává. Zalíbilo se mi tedy, že můžu přijít s něčím, co není v odborných dílech zkoumáno tak podrobně a zároveň se budu věnovat něčemu, co mě zajímá.

Důležité pro mě bylo vymezit si, jak moc podrobně se budu danému tématu věnovat. Házená se totiž dělí na mnoho dalších podskupin (handbal, klasická házená, národní házená atd.). Výchozí pro tuto práci budou tedy klasická házená a národní házená.

1.2 CÍL A METODY PRÁCE

Cílem práce bylo vybranými metodami získat dostatečné množství jazykového materiálu a následně ho klasifikovat dle vybraných hledisek.

První metodou, kterou jsem použila, byla metoda studijní, kdy jsem se především snažila co nejlépe zorientovat v dané problematice, abych následně mohla začít psát teoretickou část.

V teoretické části jsem se nejprve zabývala stratifikací národního jazyka, již jsem blíže vymezila. Dále jsem se věnovala sociolektům, především slangu a jeho aspektům jazykovým i mimojazykovým. Poté jsem se zaměřila na transpoziční i transformační způsoby tvoření sociolektických názvů. V závěru teoretické části jsem vymezila stručnou historii házené na našem území, charakterizovala prostředí a uživatele házenkářského sociolektu.

Jazykový materiál k analýze jsem získala primárně prostřednictvím dotazníkové metody, sekundárně pomocí rozhovoru, práci se slovníky a průzkumu sociálních sítí.

Před vytvořením dotazníku jsem v předvýzkumné fázi použila metodu řízeného rozhovoru s jedním hráčem pohybujícím se v daném prostředí zhruba kolem 14 let. Na základě získaných informací jsem vytvořila online dotazník přes službu Survio, který jsem poté rozeslala mezi své přátele a rodinu. Díky sdílení dotazníku mými přáteli na sociálních sítích se dostal i ke sportovcům na vrcholové úrovni a také k hráčům pocházejícím z různých krajů.

Sběr jazykového materiálu pomocí dotazníkové metody probíhal v období od října roku 2022 do února roku 2023. Celkem dotazník vyplnilo 19 respondentů.

Další užitou metodou byla komparace se slovníkovými příručkami. Komparovala jsem především se Slovníkem spisovného jazyka českého a Internetovou jazykovou příručkou. Po komparaci se počet sesbíraného jazykového materiálu značně snížil. Mezi vyřazenými byla například tato nesociolektická pojmenování – *pivot* (obrátko provedená hráčem kolem jedné nohy), *brankář* (hráč určený k hájení branky), *křídlo* (krajní místo v útočné řadě, krajní útočník), *pas* (přihrávka), *brankoviště* (vyznačené území před brankou), *palubka* (úzké prkno užívané na podlahu).

Celkem se po vyřazení nesociolektického výraziva podařilo shromáždit 239 sociolektismů.

Praktická část se sestávala ze třídění sociolektických názvů podle vybraných kritérií. Těmi byla jazyková charakteristika včetně způsobu vzniku a rozřazení do jednotlivých sémantických skupin. Získané sociolektismy byly zpracovány do abecedně řazeného slovníku zachycujícího i významové vztahy.

1.4 PRACOVNÍ HYPOTÉZY

Předpokládala jsem:

1. V házenkářském sociolektu budou převažovat jednoslovná pojmenování nad víceslovnými pojmenováními s ohledem na nutnost rychlé komunikace.
2. Ze slovnědruhového hlediska budou substantiva převažovat nad verby a dalšími slovními druhy.

3. Hojně množství sociolektismů bude patřit mezi interslangismy, s ohledem na to, že házená patří mezi kolektivní míčové sporty.
4. V získaném výrazivu budou sociolektismy utvořené derivací.

TEORETICKÁ ČÁST

2 STRATIFIKACE NÁRODNÍHO JAZYKA

Obecně je národní jazyk uskupením všech podob, kterými se v češtině mluví i píše. Definice, které národní jazyk popisují, je několik. Je to nejspíše dáno tím, že národní jazyk se neustále vyvíjí, vznikají stále nová slova a nové slovní výrazy a je proto nutné často aktualizovat jazykové slovníky a příručky, ve kterých se tyto definice nacházejí. Například Encyklopedický slovník češtiny uvádí následující definici: „Český národní jazyk je jazykem domácích obyvatel historických zemí Čechy, Morava a části Slezska, ale také Čechů žijících v zahraničí. Představuje široký soubor výrazových prostředků, který je možno nazírat jak z hlediska čistě lingvistického, tak z hlediska komunikačního s ohledem na to, jaké typy komunikačních potřeb jeho jednotlivé složky plní, a konečně i s ohledem na aspekty sociolingvistické.“¹

Především se tímto termínem označují všechny podoby jazyka, které jsou užívány v jednotlivých regionech, sociálních skupinách, ale zároveň také různé funkce jazyka, které příslušníci národa užívají ke vzájemné komunikaci.²

Národní jazyk se dělí na dvě velké části. Těmi jsou jazyk spisovný a jazyk nespisovný. Obě tyto skupiny jsou dále děleny na menší části.

Jak je definováno v Novém encyklopedickém slovníku češtiny „formy existence národního jazyka jsou buď tvořeny úplnou jazykovou strukturou, tj. strukturální útvary, nebo jsou charakterizovány specifickým lexikem, aniž by měly vlastní strukturu v jiných jazykových rovinách, tj. nestrukturní útvary.“³

Strukturální útvary jsou takové, které mají svoji gramatiku a zároveň lze ve všech jazykových rovinách nalézt jejich jazykovou strukturu.⁴ Mezi strukturální útvary národního jazyka se řadí zejména spisovná čeština, dialekt, interdialekt a obecná čeština.

¹ KRČMOVÁ, Marie, CHLOUPEK, Jan: *Národní jazyk*. In: KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds.). [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NÁRODNÍJAZYK>

² KRČMOVÁ, Marie, CHLOUPEK, Jan: *Národní jazyk*. In: KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds.). [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NÁRODNÍJAZYK>

³ KRČMOVÁ, Marie, CHLOUPEK, Jan: *Národní jazyk*. In: KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds.). [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NÁRODNÍJAZYK>

⁴ ČECHOVÁ, Marie. *Současná stylistika*, s. 59.

Nestrukturní útvary jsou takové, které se na rozdíl od nespisovných útvarů odlišují pouze po stránce slovníkové.⁵ Jsou jinak označovány jako poloútvary.

Mimo tuto stratifikaci stojí běžná mluva, což je „funkčně vymezená podoba národního jazyka, jejíž strukturní náplň může být různá, často i smíšená, a to v závislosti na konkrétních okolnostech vzniku a percepci komunikátu. Tato běžná mluva je primárně spontánní a mluvená a slouží, jak již termín naznačuje, běžné denní komunikaci; v psané podobě může být využita v soukromé korespondenci, a ovšem i stylizována v krásné literatuře.“⁶

Útvary národního jazyka však nejsou děleny pouze na základě struktury, další dělení existuje například dle hlediska funkčních stylů.

2.1 SPISOVNÝ JAZYK

Pod termínem spisovný jazyk si můžeme představit jazyk, který je jednotný, vyspělý, má vyšší komunikativní cíle a také je stylisticky diferencovaný. Zároveň se řídí kodifikací a je normovaný. Je to jazyk, který je užíván především na oficiální úrovni.

V rámci spisovného jazyka se vyděluje také jazyk hovorový. „Jde o mluvenou podobu spisovného jazyka, užívanou v polooficiálních nebo neoficiálních mluvených projevech. Hovorové výrazy na rozdíl od spisovných v užším smyslu, mají různou míru „nespisovnosti“.“⁷

2.2 NESPISOVNÝ JAZYK

Nespisovných útvarů národního jazyka existuje několik. Patří mezi ně například nářečí (tzv. dialekt), což je nespisovný jazykový útvar, který je používán na určitém omezeném teritoriu. Zatímco na území historických Čech dochází k postupné nivelizaci nářečí, na Moravě se udržela tři hlavní. Těmi jsou hanácké, moravskoslovenské a lašské nářečí. Pro větší území je poté vymezen pojem nadnářečí (tzv. interdialekt).

⁵ ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*, s. 21.

⁶ KRČMOVÁ, Marie, CHLOUPEK, Jan: *Národní jazyk*. In: KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds.). [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NÁRODNÍJAZYK>

⁷ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny*, s. 10.

V současnosti na území Čech funguje jako základní interdialekt obecná čeština, která proniká i na Moravu. „V lingvistickém smyslu je obecná čeština nespisovným útvarem buď interdialektické povahy, tedy stojícím na roveň málo stabilizovaným interdialektům středomoravskému, východomoravskému apod., nebo nespisovným útvarem s širší platností, který stojí v blízkosti spisovného jazyka, na jehož normu má prokazatelný vliv. Čeština v tomto druhém případě nevymezuje normu ve vztahu k teritoriu Čech, ale ve vztahu k češtině jako národnímu jazyku Čechů, Moravanů i (českých) Slezanů. Sousedství má však různý význam také podle toho, ke které jazykové rovině se při jejím popisu vztahuje.“⁸

Kromě obecné češtiny se k nespisovnému jazyku řadí vulgární slovní zásoba, obscenní slovní zásoba a sociolekty.⁹

⁸ Filozofická fakulta MU [online]. Copyright © [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/linguistica/art/kremova/krc-012.pdf>

⁹ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny*.

3 SOCIOLEKT

Podle Hubáčka je sociolekt „svébytnou součástí národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování (jednoslovných i frazémů), realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním nebo neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či zájmové sféře“¹⁰

Existují také jiné termíny, které jsou v této oblasti používány. Mnoho různých označení souvisí především s odlišným pohledem různých lingvistů na vymezení pojmu.

Pojem sociolekt je používán poměrně krátce, ovšem i přesto vyhovuje více než termín slang.¹¹ Je to pojem nadřazený pro slang, profesní mluvu a argot.

3.1. SLANG

3.1.1 ETYMOLOGIE TERMÍNU SLANG

Původ slova slang je nejasný. Existuje ale spousta výkladů, odkud by tento výraz mohl pocházet.

Mezi jednu z teorií patří ta, že výraz slang pochází z anglického výrazu *s'language*, který označoval jazyk někomu patřící a také původně jazyk vulgární. Dle této teorie byl výraz použit poprvé v polovině 18. století v Anglii. Další z teorií poté uvádějí za možná místa původu cikánštinu, norštinu nebo také severoanglické dialekty.¹²

3.1.2 DEFINICE TERMÍNU SLANG

Slang bývá zjednodušeně vnímán jako mluva lidí, kteří se nacházejí ve stejném sociálním nebo pracovním prostředí. Dále je také vnímán jako mluva lidí, kteří se nacházejí ve stejné zájmové skupině. Ovšem uvést jeho přesnou definici nelze snadno, jelikož existuje

¹⁰ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*, s. 18.

¹¹ HUBÁČEK, J. *K aktuálnosti zkoumání sociolektů, zejména slangu*. In KLIMEŠ, J. (ed.), *Sborník přednášek z 5. konference o slangu a argotu v Plzni 7. - 9. února 1995*.

¹² HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*, s. 9.

spousta lingvistů, kteří na to mají odlišný pohled a názor, a tudíž ani nemůže existovat jednotná definice tohoto výrazu.¹³

Například dle Miloslava Vondráčka je slang „sociolektem, sloužícím především k vnější delimitaci, vnitřní integraci a současně hierarchizaci společnosti jeho nositelů. Funkce slangu tedy plyne z potřeby jednotlivce a skupiny jazykově se vymezit v sociálně rozvrstveném okolí, integrovat dílčí společnosti a zaujmout v něm jistou pozici.“¹⁴

Lumír Klimeš zase ve svém díle zformuloval definici slangu následovně „slang je nespisovný jazykový útvar funkčně spjatý s prací nebo zájmy určité skupiny společensky hodnocené kladně nebo neutrálně, pro jehož slovní zásobu jsou charakteristické nespisovné profesionální nebo zájmové lexikální jednotky a pro syntax stejná nebo zvýšená frekvence některých syntaktických jevů běžných ve spisovné i v nespisovné češtině, zejména elipsy a jednočlenných vět.“¹⁵

3.1.3 ASPEKTY SLANGU

Aspekty jsou důležitou součástí pohledu na slang. Dělí se podle hlediska jazykového a mimojazykového. Obě tyto hlediska jsou vzájemně doplňována a současně uplatňována.

Konkrétně Hubáček mezi jazykové aspekty řadí nespisovnost, komunikativní funkčnost a využívání produktivních pojmenovacích (onomaziologických) postupů při tvoření, systémovost, snahu o pojmovou diferenciaci, stav odborné terminologie, vyjadřování expresivity a vhodnost pro mluvené jazykové projevy. Mezi mimojazykové řadí stupeň „uzavřenosti“ (výjimečnosti) určitého prostředí, jeho stáří, tradice, rychlost rozvoje, věkové a sociální složení příslušníků určitého prostředí a faktory psychické.¹⁶ Všechny mimojazykové aspekty se vyznačují tím, že jsou rozmanité a v každém slangu se projevují jinak. Také jejich intenzita není všude stejná.

¹³ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*, s. 9.

¹⁴ *Sborník přednášek z 7. konference o slangu a argotu v Plzni 24.-25. září 2003*, s. 17.

¹⁵ KLIMEŠ, Lumír. *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v letech 1920-1996*.

¹⁶ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*.

Následující rozdělení jednotlivých aspektů čerpá z Hubáčkova dělení¹⁷ a postupně budou všechny tyto aspekty podrobněji popsány právě na základě jeho díla.

NESPISOVNOST SLANGŮ

Tento jazykový aspekt patří v pohledu na slang mezi hlavní. V tomto případě jsou slangové výrazy nespisovnou podobou výrazů spisovných. Dalo by se tedy říct, že celý princip je zde založen na synonymitě.

Jednotlivé výrazy mají ovšem různou míru nespisovnosti. „Některé jsou na hranici spisovnosti, jiné jsou vyloženě nespisovné (obvyčejně jde o názvy silně expresivní, hantýrkové, někdy i vulgarismy).“¹⁸

KOMUNIKATIVNÍ FUNKČNOST A VYUŽÍVÁNÍ PRODUKTIVNÍCH POJMENOVÁVACÍCH POSTUPŮ PŘI TVOŘENÍ

Základní funkcí sociolektické komunikace je její rychlost. Mezi jazykové prostředky, které nejčastěji slouží k jazykové ekonomii, patří například univerbizace.

Mezi další produktivní pojmenovovací postupy, které jsou při tvoření slangových výrazů používány, by se daly zařadit postupy neslovotvorné (tzv.transpoziční).

SYSTÉMOVOST

Toto hledisko dokládá, že sociolektismy jsou také schopny vytvářet určitý systém. Jelikož jsou spolu úzce spojeny, a to jak v obecné rovině, tak vnitřně.

Jak je možno se dočíst v Hubáčkově díle „uvnitř jednoho slangu se systémovost projevuje například v tom, že se slangově označují zpravidla nejdůležitější jevy téže třídy, téže významové kategorie, a to i v případě, že názvy spisovné (odborné) vyhovují, zejména pokud jde o jejich vhodnost pro mluvené jazykové projevy, tj. jejich stručnost, zřetelnost a výstižnost.“¹⁹

¹⁷ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*.

¹⁸ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*, s. 20.

¹⁹ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*, s. 22.

SNAHA O POJMOVOU DIFERENCIACI

Snaha o pojmovou diferenciaci je úzce spjata s potřebami pojmenování v daném prostředí a často bývá různá vzhledem k okolnostem.

STAV ODBORNÉ TERMINOLOGIE

V každém prostředí jsou naprosto odlišné podmínky. Ať už jsou to podmínky vývojové, sociální, pracovní či politické. Od toho se poté odvíjí stav termínů, jejich propracování a frekvence jejich užívání v praxi.

VYJADŘOVÁNÍ EXPRESIVITY

Slangové výrazy stejně jako strukturní útvary mohou vyjadřovat buď určitou míru expresivity nebo žádnou expresivitu. Je nutno dodat, že se ale spíše jen snaží nějakou expresivitu vyjádřit.

„Ve vrstvě slangových výrazů existují vedle sebe výrazy nociónální, neexpresivní, sloužící pouze potřebě věcného pojmenování (často vhodně označované jako výrazy profesionální) a výrazy obsahující různě intenzivní příznak expresivity.“²⁰

VHODNOST MLUVENÝCH JAZYKOVÝCH PROJEVŮ

Při tvorbě slangových výrazů je třeba uspokojit specifickou povahu mluvených jazykových projevů. Zpravidla se jedná o výrazy, které něco popisují a které jsou motivované.

STUPEŇ UZAVŘENOSTI URČITÉHO PROSTŘEDÍ

Stupeň uzavřenosti určitého prostředí je prvním aspektem spadajícím pod aspekty mimojazykové.

Není všude stejný, jelikož každé prostředí má své specifické podmínky pro utváření slangových výrazů a také je jiným způsobem užívá. V jednom případě je prostředí uzavřené

²⁰ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*, s. 25.

a tím pádem se nestane, že by na něj působil vliv okolí. V tom druhém naopak může dojít k ovlivnění na základě okolních vlivů z důvodu otevřenosti prostředí.

Na základě těchto faktorů se slangové výrazy upevňují. K upevnění dochází více v uzavřených prostředích než v otevřených. Partikulárně mohou slangové výrazy pronikat do jiných prostředí.

„Vliv na tvorbu a užívání slangového výraziva může mít i stáří prostředí či zájmové činnosti, tradice a rychlost rozvoje.“²¹ Starší prostředí se mohou buď prudce vyvíjet v souvislosti s novou dobou a tím pádem nabývat nových výrazů, nebo naopak mohou zanikat a jejich slangové výrazivo se udržuje výhradně v literárních pramenech. Názvy z prostředí zaniklých dnes označujeme jako zastaralé.

VĚKOVÉ A SOCIÁLNÍ SLOŽENÍ PŘÍSLUŠNÍKŮ URČITÉHO PROSTŘEDÍ

Věk a původ příslušníků daného prostředí jsou důležitými faktory, které ovlivňují užívání slangových názvů. Například v prostředí, které se sestává z mladých lidí, je zřetelnější snaha o užívání vtipných a expresivních názvů než v prostředí složeném z lidí staršího věku. Původ příslušníků ovlivňuje variabilitu slangových výrazů z toho hlediska, že v daném prostředí nacházíme osoby s různými zájmy, odlišnou povahou a jiným stupněm vzdělání.

PSYCHICKÉ FAKTORY

Psychické faktory jsou v sociolektech poměrně hojně uplatňovány. „Projevují se dvojím způsobem: jednak jako snaha příslušníků určitého prostředí o jazykové vyjádření výjimečnosti provozované činnosti, jednak jako snaha o rychlé začlenění do prostředí nebo i demonstrování příslušnosti k němu, a to i mimo specifické slangové prostředí. V druhém případě jde o jev častý u lidí nově se do prostředí dostávajících.“²²

²¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*, s. 25.

²² HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*, s. 26.

3.2 PROFESNÍ MLUVA

Profesní mluva je „označení sociolektu typického pro některou profesi. Jako u všech sociolektů je pro každou profesní mluvu typická část slovní zásoby tvořená profesionalismy, jiné jazykové roviny patří k některé ze substandardních variet národního jazyka, většinou obecné češtině a interdialektu. Vzhledem k tomu, že se profesní mluvy konstituují v různých velkých pracovních kolektivech na různých místech, není jednotná, ale liší se i u téže profese v různých regionech. Profesní mluva působí na standardní češtinu zejména tím, že část jejích pojmenování ztrácí vazbu na profesi a zobecňuje.“²³

3.3 ARGOT

Dříve se argot označoval také jako hantýrka nebo žargon. Argotem se zabývala také Alena Jaklová, která vymezila následující: „Argot je i dnes chápán jako tajná mluva sociálně izolovaných skupin, jeho společenskou funkcí však už není míněná ochrana před společnostmi, případně boj s ní. I samo záměrné utajování informace argotem je v některých referátech zpochybňováno, zdůrazňuje se více komunikativní funkce argotu, snaha po zjednodušení složitých pojmenování (z čehož pak může vyplývat jeho komunikační ohraničenost), extenzifikace pojmenovávacích postupů, přejímání slov z cizích jazyků, nápadité metaforické a metonymické tvoření, slovní hříčky a prvky jazykového humoru vůbec.“²⁴

Mnoho argotismů bylo postupem času zobecňováno, jelikož nemají daleko od většinové společnosti.²⁵

²³ KRČMOVÁ, Marie.: *Profesní mluva*. In: KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds.). [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PROFESNÍ%20MLUVA>

²⁴ Slovo a slovesnost – Budeme argot nově definovat?. *Slovo a slovesnost - Základní informace* [online]. [cit. 18.03.2023]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3859>

²⁵ HUBÁČEK, Jaroslav, KRČMOVÁ, Marie: *Sociolekt*. In: KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds.). [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT#argot>

4 ZPŮSOBY TVOŘENÍ SOCIOLEKTICKÝCH NÁZVŮ

Jednotlivé sociolektické názvy vznikají různým způsobem. Následující kapitoly se zaměřují právě na různé postupy tvoření sociolektických názvů. Sociolektické názvy jsou utvářeny na stejném principu jako národní jazyk. Existují dvě velké skupiny postupů. Těmi jsou postupy transformační a postupy transpoziční. Transformační postupy využívají k tvoření slangových pojmenování univerbizaci, odvozování, skládání, zkracování, mechanické krácení a překrucování. Pod transpoziční postupy spadá tzv. sémantické tvoření, tj. metaforické a metonymické přenášení, tvoření názvů víceslovných, tj. sousloví a frazeologických spojení, a přejímání.

4.1 TRANSFORMAČNÍ POSTUPY

Pojmem transformační postupy se rozumí postupy slovtvorné, kterými je obohacována slovní zásoba národního jazyka. Jsou to tedy nově utvářená pojmenování.

4.1.1 UNIVERBIZACE

„Univerbizace je ve slanzích velmi aktuální (slangové výrazivo se uplatňuje hlavně v mluvených projevech) a je často motivací vzniku slangových názvů.“²⁶ U sociolektických výrazů je univerbizace nejčastěji prováděna odvozováním, skládáním a zkracováním.

4.1.2 ODVOZOVÁNÍ

Při odvozování je nové slovo utvářeno odvozením z jednoho slova základového (motivovaného). Tomu se děje za pomoci slovtvorných formantů. Mezi slovtvorné formanty patří zejména prefixy, sufixy, koncovky a postfixy.

Od slovtvorných formantů jsou poté odvozeny názvy jednotlivých procesů. Mezi základní procesy patří například prefixace, kdy je před základ slova připojen prefix, a sufixace, kdy se za základ slova připojí sufix.

²⁶ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*, s. 20.

V sociolektu je v největší míře zastoupen sufixálně derivační postup, tzn. příponové odvozování. Především jsou uplatňovány produktivní přípony. Největší zastoupení mají odvozená podstatná jména. Podíl odvozených sloves a přídavných jmen není tak zřetelný. Vzhledem k velkému množství odvozených podstatných jmen, jsou dále dělena do různých významových a slovtvorných kategorií. K těm patří názvy osob, prostředků, nositelů vlastností, dějů a dále také názvy místní a zdrobnělé.

4.1.3 SKLÁDÁNÍ

Tento způsob tvoření není při utváření sociolektismů tak častý jako postup derivační. Při tomto slovtvorném procesu dochází ke vzniku nového slova spojením minimálně dvou odlišných slovtvorných základů. Výsledkem tohoto procesu je kompozitum. Zjednodušeně řečeno je tedy ze dvou lexikálně samostatných celků utvořen jeden nový, samostatný celek, který má svůj vlastní lexikální význam.²⁷

4.1.4 ZKRACOVÁNÍ

Zkracování je procesem, při kterém vznikají z víceslovných pojmenování krácením slangová zkratková slova a iniciálové zkratky. Často jsou utvářeny z počátečních písmen základového slova, přičemž věcný význam slova není pozměněn a zůstává stejný.

4.1.5 MECHANICKÉ KRÁCENÍ

„Motivací mechanicky zkrácených slangových názvů je snaha o kratší a zvukově zjednodušené vyjádření; takto tvořené názvy mají zpravidla menší počet slabik, zjednodušené souhláskové skupiny, sklon k otevřeným slabikám, případně jsou i jinak hláskově upravovány.“²⁸

²⁷BOZDĚCHOVÁ, Ivana: *Kompozice*. In: KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds). [cit. 22.02.2023] Dostupné z: <<https://www.czechency.org/slovník/KOMPOZICE>

²⁸ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*, s. 166.

4.1.6 PŘEKRUCOVÁNÍ

Překrucování je podobným procesem tvoření sociolektických názvů jako mechanické krácení. Význam slova bývá modifikován, je zde snaha o zvukové zvýraznění a odlišení od spisovné zvukové podoby. Dále snaha upravovat původní základové slovo, čímž dochází ke dvojímu chápání smyslu slova a jazykové hravosti.²⁹

4.2 TRAN스포ЗИČNÍ POSTUPY

V tomto případě nevznikají slova nová, ale jsou využívána slova již existující. Jsou to tudíž postupy neslovotvorné, kdy je význam již existujících pojmenování přenesen.

4.2.1 METAFORICKÉ PŘENÁŠENÍ

Při metaforickém přenášení dochází k přenesení významu pojmenování na základě vnější podobnosti. Podobnost se nejčastěji týká vzhledu, tvaru, barvy, důležitého znaku, umístění, rozsahu, funkce atd.

V sociolektech je tento pojmenovávací postup velmi častý a hojně využívaný. Jsou zde užívány názvy ve spisovném jazyce zcela běžné, které ovšem zde nabývají přeneseného významu. Lze tedy snadno vyjádřit například expresivní postoj nebo novou skutečnost.

Nejčastějšími názvy, které jsou užívány jako výchozí, jsou názvy zvířat, osob či každodenně používaných běžných předmětů.

4.2.2 METONYMICKÉ PŘENÁŠENÍ

Při metonymickém přenášení se význam přenáší na základě vnitřních (věcných) souvislostí. Znamená to, že je pojmenování přeneseno na skutečnost, která je s tou původní spjata nějakou prostorovou, funkční, příčinnou či jinou souvislostí. Metonymie si na rozdíl od metafory uchovává primární význam přenášeného pojmenování a pouze ho odsouvá do pozadí.

²⁹ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*, s. 166.

Při tvoření sociolektických názvů se tohoto způsobu sémantického tvoření nežívá příliš často. Podoba s metaforickým přenášením se projevuje zejména ve využívání názvů domácího i cizího původu, které jsou běžné ve spisovné a obecné češtině.

4.2.3 TVOŘENÍ VÍCESLOVNÝCH NÁZVŮ

Tato realizace sociolektického výraziva není moc obvyklá z důvodu potřeby rychlé komunikace. Ovšem u sportovního sociolektu se projevit může, zejména ve snaze někoho k něčemu pobídnout.

4.2.4 PŘEJÍMÁNÍ SLOV

Slova mohou být přejímána buď z cizích jazyků nebo z jiných než spisovných útvarů národního jazyka, tzn. z místních dialektů, profesních slangů, zájmových slangů a argotu.

4.3 VÝZNAMOVÉ VZTAHY

SYNONYMIE

Je to významový vztah, který je založen na významu stejném nebo tak blízkém, že jsou slova významově zaměnitelná. Synonyma mají tedy různou formu, tzn. jsou formálně odlišná, ale význam zůstává stejný.

V souvislosti se sociolekty to Hubáček vymezil následovně: „Synonymie se uplatňuje převážně u slangismů v užším smyslu, tedy nejčastěji v komunikaci při činnostech zájmových, kde je patrná potřeba aktualizace „za každou cenu“. Velmi zřetelně se to projevuje především tvorbou a užíváním slovotvorných obměn téhož slangismu prostřednictvím zkracování, překrucování a mechanického krácení.“³⁰

³⁰ HUBÁČEK, Jaroslav. *Kapitoly o sociolektech a sociologii*, s. 33.

POLYSÉMIE

Polysémie společně s homonymií spadá pod víceznačnost, proto je třeba ji od homonymie odlišit. „Od lexikální homonymie se polysémie liší tím, že jednotlivá významová užití (lexie) polysémního lexému (hyperlexému) spolu sémanticky i geneticky souvisejí, respektive stačí, když každá lexie je bezprostředně spjata s jednou z dalších.“³¹ Přejít mezi polysémií a homonymií je ovšem plynulý. Právě sportovní slang polysémií využívá velmi často.

HOMONYMIE

„Příklad víceznačnosti/polyfunkčnosti izolované jazykové, především slovní formy, který se (na rozdíl od polysémie) nezakládá na významové a genetické souvislosti.“³²

³¹ HLADKÁ, Zdeňka: *Polysémie*. In: KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds). [cit. 22.02.2023]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/POLYSÉMIE>

³² HLADKÁ, Zdeňka: *Homonymie*. In: KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds). [cit. 22.02.2023]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HOMONYMIE>

5 PROSTŘEDÍ HÁZENÉ

Je poměrně těžké charakterizovat historický vývoj sportovních házenkářských her. Především kvůli nízké dostupnosti historických dokumentů, ale také kvůli mnohoznačnosti pojmů, které se k této hře vztahují.

5.1 STRUČNÁ HISTORIE HÁZENÉ NA NAŠEM ÚZEMÍ

Následující historické dělení vychází z článku na oficiálních internetových stránkách České házené.³³

Házená se na českém území rozvíjela ve třech směrech. Těmi byli tzv. česká házená neboli národní házená, handbal a házená (tzn. klasická).

Významnou roli na poli české házené sehrál zrod a vývoj tzv. národní házené (ta byla dříve označována také jako česká házená). Prvotní variantou házené na našem území byla tzv. národní házená - cílová. Ta byla inspirována americkou košíkovou a anglickou kopanou. Tato varianta se rychle stávala velmi oblíbenou. Národní házená se postupně začala šířit i do jiných zemí, kde se také setkala s oblibou. Rozvoj národní házené byl zastaven obdobím první světové války. Po skončení války se vůdčí osobností organizace stal Jaroslav Trantina, který sepsal opravená pravidla a zároveň byl z jeho iniciativy utvořen Přípravný výbor Svazu házené a ženských sportů. Tento výbor poté prohlásil pravidla národní házené, podle novelizace provedené Trantinou a Benešem, za oficiální. V roce 1920 byl založen Československý svaz házené a ženských sportů. V roce 1921 Mezinárodní federace ženských sportů v Paříži uznala česká pravidla házené za svá oficiální. Další rozvoj národní házené byl nepříznivě ovlivněn tím, že byla zařazena do kategorie ženských sportů. Ve třicátých letech prožívala národní házená krizi, jejíž hlavní příčinou bylo, že československá tělovýchova a sport byli v té době velmi roztrženi. Během okupace Československa fašistickými Němci se národní házená stala jedním ze symbolů českého vlastenectví. Československý svaz házené musel v roce 1939 změnit svůj název na Český svaz házené. Během války došlo k velkému nárůstu nových hráčů. Po druhé světové válce byl vývoj poměrně bouřlivý. Národní házená totiž neměla možnost mezinárodního styku a také

³³ Český svaz házené – Český svaz házené [online]. [cit. 28.02.2023]. Dostupné z: <<https://www.handball.cz/>>

postupně začala opouštět své pozice ve prospěch házené (tehdy tzv. mezinárodní házené o sedmi hráčích). V roce 1948 vzniklo Ústředí pro házenou o sedmi a jedenácti hráčích. O tři roky později proběhl poslední pokus o zachování převahy národní házené nad házenou. V únoru roku 1951 byla ale obě házenkářská ústředí sloučena a nově vytvořená komise podnikala kroky, které potlačovaly rozvoj handbalu, a zejména házené. Nakonec vše vyvrcholilo v roce 1952, kdy došlo k definitivní rozluce a k vytvoření Ústřední sekce české házené a Ústřední sekce házené. V roce 1971 byl název česká házená upraven na název národní házená.

Co se týče handbalu, tak ten se v Československu nikdy moc neprosadil. Do roku 1945 byl hrán československou německou menšinou. Více se prosadil až v novější době.

Nakonec je potřeba zmínit také klasickou házenou. Oficiálně poprvé se družstva z českých zemí utkala v házené roku 1947. Iniciátorem utkání byl Jan Radotínský, který se s házenou seznámil ve Francii. V roce 1948 byl ustaven Přípravný výbor pro mezinárodní házenou. V období padesátých let docházelo k přechodu z národní házené na házenou, ale i na handbal. Vznik Ústřední sekce házené umožnil další rozvoj této disciplíny v Československu. Především díky národním házenkářským tradicím a podmínkám socialistického sportovního systému patřilo Československo v padesátých a šedesátých letech mezi světovou házenkářskou velmoc. V šedesátých letech došlo k prvním úspěchům československých házenkářů a házenkářek na mezinárodní scéně. V roce 1968 byly položeny základy vzniku Českého svazu házené. Ten byl společně se Slovenským zväzom hádzanej zastřešen Československým svazem házené. Po listopadu 1989 byla vytvořena Československá konfederace sportovních a tělovýchovných svazů a Československý svaz házené se stal jejím členem. Po rozdělení Československa se Český svaz házené stal vrcholnou organizací tohoto sportu na našem území.³⁴

³⁴ Český svaz házené – Český svaz házené [online]. [cit. 28.02.2023]. Dostupné z: <<https://www.handball.cz/>>

5.2 CHARAKTERISTIKA PROSTŘEDÍ HÁZENÉ

Pojmem házená je v obecném pojetí označována hra brankového typu, ve které je předmětem hry míč a hlavním prostředkem hraní s míčem je jeho chytání a házení. Je to týmová sportovní hra, ve které proti sobě nastupují dva sedmičlenné týmy.

Hraje se na hřišti o rozměru 20 x 40 metrů. Cílem je dopravit do branky protivníka více gólů než jich od protivníka obdržet. Zápasy se hrají na dva třicetiminutové poločasy s jednou přestávkou. Během hry se pohybují na hřišti dva rozhodčí. Ti celý zápas kontrolují a dbají na dodržování určených pravidel.

Házená je všestranným sportem. Obsahuje prvky míčových her, atletiky, běhu, gymnastiky nebo sportovních her. Jsou při ní naplňovány prvky spolupráce a také určité sociální citění. Její výhodou je, že je dostupná pro téměř všechny věkové kategorie.³⁵ Hráči musejí být zdatní, silní a hbití, ale zároveň je třeba, aby u hry přemýšleli.

Důležité je rozlišit mezinárodní házenou a národní házenou, jelikož se oba typy v mnoha ohledech rozcházejí. Především se jedná o odlišná pravidla v obou těchto sportech, jiné rozčlenění hřiště a různou velikost branek.

Většina utkání mezinárodní házené se hraje v uzavřené hale. Existuje ale také „letní varianta“ mezinárodní házené, která se hraje v létě na písku, tzv. beach handbal. Naopak národní házená se hraje především ve venkovních prostorech.

Házená je sportem představujícím ideální prostředí pro vznik sociolektického výraziva. Hra je velmi dynamická a rychlá, proto dochází k potřebě rychlé komunikace a v souvislosti s tím vzniká potřeba dlouhé výrazy a věty popsat nějak jednodušeji a stručněji. Projevuje se zde také potřeba expresivity spojená zejména s napětím a touhou zvítězit. Odráží se to zejména u mluvy hráčů a trenérů, kteří mají k dané situaci nějaký citový vztah. V sociolektických pojmenováních se může dále projevit také momentální psychický stav hráče.

³⁵ Český svaz házené – Český svaz házené [online]. [cit. 28.02.2023]. Dostupné z: <<https://www.handball.cz/>>

5.3 UŽIVATELÉ SLANGU

Mezi uživatele slangu patří především sportovci, kteří se tomuto sportu věnují. Jelikož je házená jedním ze sportů, který je dostupný téměř všem věkovým kategoriím, není nutné uvádět věkové rozložení uživatelů. Házená je hrána jak muži, tak ženami, což se může projevit v odlišném sociolektickém výrazivu.

Dalšími uživateli jsou trenéři a rozhodčí, kteří jsou s hráči v přímém styku. Dále různí funkcionáři, organizátoři nebo sportovní komentátoři. Konkrétně sportovní komentátoři musejí mít o sociolektickém výrazivu podrobnější přehled, aby mohli divákům přinášet co nejbližší pohled na hru.

Jedná se tedy o různorodou skupinu uživatelů tohoto sociolektu. To se projevuje velkým počtem sociolektických pojmenování a zároveň jejich rozličností.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 TRÍDĚNÍ SLANGOVÝCH NÁZVŮ

Klasifikace bude provedena z hlediska slovnědruhového, sémantického, podle způsobu utváření sociolektů a také z hlediska významových vztahů.

6.1 JAZYKOVÁ CHARAKTERISTIKA

Získaný jazykový materiál se skládá především ze substantiv, adjektiv a verb. Také se ale objevují jiné, ne tak frekventované, slovní druhy. Nejčastější pro sociolekty je převaha substantiv, to dokazuje i následující slovník. V menší míře se poté objevují právě adjektiva, verba a jiné slovní druhy.

SUBSTANTIVA

Substantiv bylo celkem získáno 184. Při jejich tvorbě byly uplatněny jak slovotvorné, tak neslovotvorné postupy. Slovotvorný způsob utváření byl uplatněn např. u těchto pojmenování – *autovka* (autová čára), *koncovka* (koncové zakončení střelou), *rozlišovák* (rozlišovací tréninkový dres), *umělka* (hřiště s umělou trávou). Neslovotvorně byla utvořena např. tato pojmenování – *bomba* (velmi prudká a rychlá střela), *housle* (střela směřující mezi nohy brankáře), *lepidlo* (štěpařský vosk sloužící k lepší manipulaci s míčem, především k jeho lepšímu držení), *sekerá* (silné udeření protihráče rukou), *záloha* (obrana).

ADJEKTIVA

Adjektiv bylo oproti substantivům získáno menší množství, jak jsem předpokládala. Celkem jich bylo 22. Všechna pojmenování byla utvořena slovotvorně. Příkladem jsou – *branková* (označení pro brankovou čáru), *dlouhá* (přihrávka na dlouhou vzdálenost), *nástupní* (lajnová čára, na kterou hráči obou týmů nastupují před začátkem utkání), *přímá* (přímá přihrávka na hrudník), *rovná* (rovná a přesná přihrávka na spoluhráče).

VERBA

Tato skupina je v porovnání se skupinou substantiv a adjektiv zastoupena menším počtem výrazů. Dokladů je pouhých 10. Všechna vydělená verba jsou utvořena pomocí slovtvorných i neslovtvorných postupů. Příklady jsou – *dávám* (upozornění na přihrávku), *jedem* (vybídnutí ke zvýšení aktivity), *makej* (povzbuzení hráče ke zvýšení aktivity), *vychytat* (chycení jasné gólové příležitosti brankářem).

OSTATNÍ

Tato skupina byla nejméně početná. Ostatními slovními druhy, které se mezi sesbíraným materiálem objevily byla adverbia a numerale. Adverbií bylo sesbíráno 7 a numerale bylo zastoupeno 1 dokladem. Mezi sesbíranými adverbii byly tyto příklady – *dlouho* (dlouhé pasivní držení míče), *obloukem* (přihrávka obloukem), *spodem* (přihrávka odehraná pod úrovní prsou), *vrchem* (přihrávka odehraná nad úrovní ramen). Numerale bylo zastoupeno výrazem *dvakrát* (čtyři a více kroků s míčem v ruce bez driblování).

6.2 TRÍDĚNÍ PODLE SÉMANTICKÝCH SKUPIN SOCIOLEKTISMŮ

Získané sociolektické výrazy jsem rozdělila na stejné skupiny, jaké se objevily v mém dotazníku. Těchto skupin je celkem devět a jsou to názvy hráčských a jiných pozic, názvy druhů přihrávek, názvy herních situací a kombinací, názvy technických chyb, názvy herních pomůcek a vybavení, názvy částí hřiště, názvy hráčských kategorií, názvy povrchů hřiště a názvy ostatní, tzn. nezařaditelné.

6.2.1 NÁZVY HRÁČSKÝCH A JINÝCH POZIC

V této skupině jsem vymezila sociolektická pojmenování hráčů podle pozice, na které hrají (*brána, branař, golman, half, lízač lajny, pik, pikrt, rozehrávka, rozehra, spojka, střed, střední, střed'ák, záložník*), podle ostatních příslušníků spojených s tímto sportem (*píšťala, trenážér, trubač*), ale také podle dosažené úrovně (*áčkař, béčkař, repre, kanonýr, lavičkář, lídr*).

6.2.2 NÁZVY DRUHŮ PŘIHRÁVEK A STŘEL

Tato skupina byla nejpočetnější skupinou. Vymezení jednotlivého výraziva zde bylo poměrně jednoduché. Nejprve jsem vymezila sociolektismy, které pojmenovávají druhy přihrávek (*dlouhá, fotbalovka, hozená, klepák, nához, na prsa, normální, obhoz, oblouček, oblouk, obloukem, přímá, rovně, spodem, točka, trháč, vostrá, vrácená, vrchem*). Dále jsem vymezila sociolektismy pojmenovávající druhy střel (*bomba, housle, jedovka, nástřel, obstřel, pasovka, podstřel, rychlá, šibenice, šlajs, točená, tyčka*). Objevilo se ovšem také výrazivo, které bylo pojmenováním přihrávky i střely zároveň (*přes ruku, vostrá, zadem, zadovka*).

6.2.3 NÁZVY HERNÍCH SITUACÍ A KOMBINACÍ

Získat materiál do této kategorie bylo celkem složité, jelikož každý tým má specificky nacvičené kombinace, především tak, aby je jiný tým neznal. Tudíž jsem musela vybrat pouze takové výrazivo, které se opakovalo nejčastěji napříč různými týmy. K tomu jsem si pomohla otázkou v dotazníku, ve které měli respondenti uvést, za jaký tým hrají či hráli. Jednodušší to bylo s herními situacemi, jelikož ty se objevují napříč celým utkáním, a tudíž nejsou specifické pro daný tým.

Nakonec jsem získaný jazykový materiál rozčlenila na sociolektické názvy pojmenovávající herní situace (*blok, clona, dlouhý kříž, jednička, koncovka, kříž, náskok, nudle, padáček, padák, proskok, přesilovka, přímá, roh, rychlá, sedma, sedmička, skórovat, vychytat, vymést pavučinu, vymést šibenici, vypustit, záběh, zachytat, zadara*) a nacvičené herní kombinace, případně signály (*Amerika, Anča, Maďar, Němci, Norky, Příchovice, Slovinec*).

Nejčastěji zaznamenaným způsobem tvoření slov v této kategorii byla metaforizace a metonymizace.

6.2.4 NÁZVY TECHNICKÝCH CHYB

Tato kategorie byla méně obsáhlá, jelikož jsou při pojmenovávání technických chyb (především nedovolených zákroků) užívány často spíše termíny.

Nejčastěji jsem zaznamenala sociolektismy, které pojmenovávaly určité provinění proti pravidlům (*dlouho, dotah, dvakrát, dvoják, hranou, kroky, noha, přešlap, šlapání*).

Častá byla také pojmenování faulu, tzn. nedovoleného zákroku (*kosa, loket, proražení, průraz, sekera, seknutí*). Výrazivo spojené s trestem následujícím po provinění se objevilo pouze třikrát (*dvojka, redka, ruka*).

Velká většina tohoto výraziva byla utvořena pomocí metonymizace či odvozování.

6.2.5 NÁZVY POMŮCEK A VYBAVENÍ

V této kategorii jsem vymezila výrazy pojmenovávající pomůcky potřebné ke hře (*balon, brána, lepidlo, lepka, lopta, mazání, med, pásky, registračka, štěpák, to kulatý*), oblečení a obuv na házenou (*halovky, plína, špunty, termo, trenčle*), pomůcky sloužící k ochraně určité části těla či k jeho zpevnění (*chránič, koleno, nákolenka, náloketník, orta, rukávek, suspik, tejsa, zahříváč kotníku*) a jako poslední pomůcky sloužící hráčům a ostatním uživatelům jak při hře, tak mimo ní (*bágl, hltačka, chladák, kužilek, pupík, rozlišovák*).

6.2.6 NÁZVY ČÁSTÍ HŘIŠTĚ

Sociolektická pojmenování z této skupiny jsem rozdělila na čáry vymezující určité území (*autovka, branková, devítka, lajna, nástupní, pomocná, postranní, půlka, šestka, třetinová, útočná*) a na další části, které se na hřišti nacházejí (*brambory, branko, klec, kříž, lavička, střídačka, třetina, tři tyče, víko*).

Nejvíce se v této kategorii uplatnila adjektiva utvořená pomocí slovtvorného postupu derivace.

6.2.7 NÁZVY HRÁČSKÝCH KATEGORIÍ

Základní rozdělení kategorií v házené není nijak obsáhlé, od čehož se odvíjí i nízký počet sesbíraného jazykového materiálu z této oblasti. Vymezila jsem tedy pouze sociolektické výrazivo, které jednotlivé hráčské kategorie pojmenovává (*dorci, dorky, koe, miníci, mlžci, mlžky, mužská, stržci, stržky, žákovská, ženská*), více jsem kategorii nerozdělovala.

Ve velké míře zde byl uplatněn slovtvorný postup mechanického krácení a univerbizace, což je nejspíše důsledkem jazykové úspory.

6.2.8 NÁZVY POVRCHŮ HŘIŠTĚ

Tato kategorie nebyla příliš obsáhlá. Díky rozrůzněnosti házenkářských soutěží sice existuje mnoho druhů povrchu, na kterých se házená může hrát, ovšem většina hráčů tyto povrchy nazývá obdobně.

Získaný jazykový materiál byl tedy vymezen pouze z hlediska materiálu, ze kterého byl daný povrch hřiště vytvořen (*asfaltka, betoňák, guma, koberec, palubovka, parkety, plovoučka, škvára, šotolina, tartan, tekuté písky, tráva, umělka*).

Nejvíce se v této kategorii uplatnil slovotvorný způsob tvoření univerbizace a neslovotvorný způsob tvoření metonymizace.

6.2.9 NÁZVY OSTATNÍ

Do této skupiny jsem zařadila názvy, které nebyly sémanticky propojeny s žádnou jinou skupinou (*aktivita, áčkař, áčko, béčkař, béčko, bedna, bodovat, dávám, dej to, děkovačka, děravej, filmování, herečka, hrát hlavou, jsem, koňar, lajnovačka, makej, mistrák, mozek, nakládačka, nálož, náplava, národka, ostrá, pasivita, placka, počkej si, prales, přátelák, půle, republika, repre, sedět na lavičce, škrtnutí, šňůra výher, tajm, tajmink, tajtrlík, tutovka, základ, záloha, zimák*).

6.3 TRÍDĚNÍ PODLE ZPŮSOBU UTVÁŘENÍ SOCIOLEKTISMŮ

Následující kapitola se zabývá tím, jak byly jednotlivé sociolektismy ze slovníku utvářeny, tzn. zda byly utvářeny slovotvorně či neslovotvorně.

6.3.1 POSTUPY TRANSFORMAČNÍ

Častými způsoby utváření spadajícími pod kategorii transpozičních postupů, které mohou být především důsledkem snahy o jazykovou úsporu a důsledkem potřeby rychlé komunikace, byly univerbizace a mechanické krácení (*bágl – batoh, branko – brankoviště, halovky – sportovní halové boty, mistrák – mistrovské utkání, národka – označení pro Národní házenou, republika – republikový pohár*). Žádné zkratky sběr neobsahoval.

Výrazně se projevil postup odvozování, konkrétně derivace sufixální. Produktivními sufixy byly např. -ař (*áčkarš* – hráč A-týmu, *béčkarš* – hráč B-týmu, *branař* – brankář, *lavičkarš* – hráč, který většinu zápasu sedí na střídačce a do hry se nezapojí), -ák (*střed'ák* – střední spojka, *štěpák* – štěpařský vosk sloužící k lepší manipulaci s míčem) a -ka (*asfaltka* – hřiště s asfaltovým povrchem, *sedmička* – sedmimetrový pokutový hod, *točka* – přihrávka o zem s rotací míče).

6.3.2 POSTUPY TRANSPOZICNÍ

Zásadními neslovotvornými způsoby tvoření socioektismů jsou v házenkářském prostředí metaforizace a metonymizace, za nimiž následují utváření víceslovných pojmenování a přejímání slov z jiných národních jazyků.

Nejfrekventovaněji byla zastoupena metonymizace, tedy přenesení významu na základě vnitřních (věcných) souvislostí. Nejvíce jí bylo užíváno v případech, kdy se pojmenovávala nějaká nacvičená herní kombinace (*Anča* – zpracování míče ve vzduchu, *Maďar* – souhra s pivotem, *Němci* – herní situace, při níž pivot přebíhá na opačnou stranu hřiště a zároveň krajní spojka nabíhá na střed hřiště). Také byla hojně užitá v případech verb, která pojmenovávala nějakou aktivitu či vybídnutí k ní (*jedem* – vybídnutí ke zvýšení aktivity, *makej* – povzbuzení hráče ke zvýšení aktivity, *vychytat* – chycení jasné gólové příležitosti brankářem, *zachytat* – dobře chytat celý zápas).

K metaforickému přenášení významu docházelo v případech, kdy byla zřetelná zejména podoba týkající se vzhledu či tvaru (*balon* – míč, *bedna* – stupeň vítězů, *guma* – hřiště s tartanovým povrchem, *koberec* – hřiště s umělou trávou, *padák* – přehození brankáře pomocí pomalé střely, *píšťala* – rozhodčí, *šibenice* – střela směřující do horního rohu branky).

Přejímání z jiných národních jazyků bylo dříve naprosto běžné a souviselo nejspíše s tím, že házená nebyla sportem, který vznikl na území Čech, a tudíž se s jejím přesunem přesouvalo také výrazivo s ní spojené. Také v sesbíraném jazykovém výrazivu se objevila pojmenování, která byla z jiných národních jazyků přejata (*blok* – blokování střely obráncem, *double* – dvojitý dribling s pauzou, *golman* – brankář, *tajm* – oddechový čas, *tajming* – správné načasování přihrávky či střely).

Navzdory tomu, že se sportovní sociolekt projevuje snahou o jazykovou úspornost a také potřebou komunikovat rychleji, se v sesbíraném výrazivu objevilo velké množství

víceslovných pojmenování (*dlouhý kříž* – herní situace, při níž dochází k výměně spojek při rychlém útoku, *hrát hlavou* – přemýšlet u daných herních situací, *lízač lajny* – křídlo, *na prsa* – přihrávka směřující přímo na prsa, *přes ruku* – střela nebo přihrávka na opačnou stranu, než na které hráč běžně drží míč, *sedět na lavičce* – čekat na vystřídání, *tři tyče* – branka).

6.4 TRÍDĚNÍ PODLE VÝZNAMOVÝCH VZTAHŮ

Synonymie, polysémie i homonymie jsou často užívané vztahy v rámci tvorby sociolektického výraziva. Proto se následující část bude zabývat právě jimi.

6.4.1 SYNONYMIE

Vztah synonymie je v házenkářském sociolektu běžně využívaným významovým vztahem. Nejdelší byla čtyřčlenná synonymní řada (*brána* – branař, golman, klec, tři tyče, *mazání* – lepidlo, lepka, med, štěpák). Daleko častěji se ovšem objevovala synonymní řada se třemi (*dělovka* – bomba, jedovka, šleha) či dvěma synonymními výrazy (*balon* – lopta, to kulatý, *díra* – sněhulák, děravej, *klec* – brána, tři tyče, *oblouk* – oblouček, obloukem).

6.4.2 POLYSÉMIE

Polysémie byla v sesbíraném jazykovém materiálu sice méně zastoupena než synonymie, ovšem i přesto jsem našla poměrně mnoho jejích dokladů (*aktivita* – 1. aktivní hra, 2. aktivní pohyb hráčů, *devítka* – 1. devítimetrové ohraničení brankoviště, 2. přerušovaná čára, ze které se rozehrává po faulu, *mužská* – 1. kategorie mužů, 2. mužská házená, *ostrá* – 1. ostrá spojka, 2. šikovní střelec, *spodem* – 1. přihrávka odehraná pod úrovní prsou, 2. přihrávka o zem).

6.4.3 HOMONYMIE

Homonymie byla z těchto tří významových vztahů nejméně zastoupena. Výrazy, které ji dokládají, se v sesbíraném výrazivu objevily pouze 3. Prvním homonymním výrazem byl výraz *kříž*, který označuje jak překřížení pozic nabíhajících hráčů, tak střed hřiště, na kterém se rozehrává míč po vstřelení gólu jednoho z týmů nebo na začátku zápasu. Výraz

přímá je označením přímé přihrávky na hrudník, ale zároveň také přímého vyloučení hráče bez předchozího napomenutí. Sociolektismus *základní* označuje nejenom základní sestavu mužstva, která zahajuje utkání, ale také základní lajnovou čáru.

SLOVNÍK SOCIOLEKTISMŮ

STAVBA HESLA

Při tvorbě slovníku jsem čerpala ze *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost*³⁶ a řídila jsem se jeho lexikografickými zásadami. Heslová slova jsou uvedena v abecedním pořadí. Ve stavbě hesla byly využity následující principy:

- a) frazeologismy a víceslovná pojmenování jsou řazeny dle počátečního písmene prvního slova a jsou označeny zkratkou fraz.,
- b) každé heslové slovo je tučně vyznačeno,
- c) u každého hesla jsou uvedeny jeho základní mluvnické údaje (za substantivy je uvedena koncovka genitivu a dále následuje označení příslušnosti ke jmennému rodu, u sloves uvádím jejich tvar v infinitivu a příslušnost k vidu, u ostatních slovních druhů je uvedena jejich slovnědruhov^á příslušnost),
- d) u frazeologismů a víceslovných pojmenování mluvnické údaje uvedeny nejsou,
- e) u každého sociolektismu je uveden výklad jeho lexikálního významu (význam je uveden buď synonymně nebo opisem a je odlišen kurzívou),
- f) každé heslo je zároveň desetinným tříděním zařazeno dle sémantické skupiny sociolektismů a dle způsobu utvoření (to vše jsem vydělila v předchozí části práce),
- g) interslangová pojmenování jsou na konci označena zkratkou i.,
- h) polysémní a homonymní pojmenování jsou na konci označena příslušnou zkratkou,
- i) pokud má sociolektismus více lexikálních významů, tak jsou očíslovány arabskými číslicemi,
- j) synonymní hesla jsou na konci označena zkratkou viz.

³⁶ KOL. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 3.vyd. Praha: Academia. 2007.

Seznam použitých zkratek:

subst. – substantivum

verb. – verbum

adj. – adjektivum

adv. – adverbium

num. - numerale

m. – maskulinum

f. – femininum

n. – neutrum

mn. – množné číslo

j. – jednotné číslo

dok. – dokonavé sloveso

nedok. – nedokonavé sloveso

fraz. – frazeologismus

0 – nulová koncovka

i. – interslangismus (dát nakonec)

pol. – polysémie

hom. – homonymie

viz – odkaz na synonymní heslo

SLOVNÍK

A

aktivita – -y, f., 1. *aktivní hra*, 2. *aktivní pohyb hráčů*, pol., 4.1.2, 6.2.9

Amerika – -y, f., *nacvičený signál označující přihrávku chycenou ve vzduchu s následnou střelou na branku*, 4.2.2., 6.2.3

Anča – -i, f., *zpracování míče ve vzduchu*, 4.2.2, 6.2.3

asfaltka – -y, f., *hřiště s asfaltovým povrchem*, 4.1.2, 6.2.8

autovka - -y, f., *autová čára*, 4.1.1, 6.2.6, i.

áčkař – -e, m., *hráč kategorie*, 4.1.2, 6.2.9, i.

áčko – -a, n., *hráčská kategorie A*, 4.1.4, 6.2.9, i.

B

balon – -u, m., *míč*, 4.2.1, 6.2.5, i., viz lopta, to kulatý

bágl – -u, m., *batoh*, 4.1.5, 6.2.5

bedna - -y, f., *stupeň vítězů*, 4.2.1, 6.2.9, i.

bek - -a, m., *obránce uvnitř brankoviště*, 4.2.4, 6.2.1, i.

betonák – -u, m., *betonové hřiště*, 4.1.2, 6.2.8

běčkař – -e, m., *hráč kategorie B*, 4.1.2, 6.2.9, i.

běčko – -a, n., *hráčská kategorie B*, 4.1.4, 6.2.9, i.

blok – -u, m., *blokování střely obráncem*, 4.2.4, 6.2.3, i.

bodovat – nedok., *získávat body*, 4.2.2, 6.2.9, i.

bomba – -y, f., *velmi prudká a rychlá střela*, 4.2.1, 6.2.2, viz dělovka, jedovka, šleha

brambory – -0, f., *brankoviště*, 4.2.2, 6.2.6, viz branko

brána – -y, f., 1. *brankář*, 2. *branka*, 4.1.2, 6.2.1, 6.2.5, i., pol., viz branař, golman, klec, tři tyče

branař – -e, m., *brankář*, 4.1.2, 6.2.1, viz brána

branko – -a, n., *brankoviště*, 4.1.5, 6.2.6, viz brambory

branková – adj., *branková čára*, 4.1.2, 6.2.6

brejk - -u, m., *přihrávka, která letí přes větší část hřiště a obvykle je nahrávána na gólovou příležitost*, 4.2.4, 6.2.2, i., viz trhák

brko – -a, n., *křídlo*, 4.2.2, 6.2.1, viz lízač lajny

C

clona - -y, f., *odstavení hráče bez porušení pravidel*, 4.1.2, 6.2.3

Č

čára – -y, f., *označení pro lajnovou čáru*, 4.1.2, 6.2.6

D

dávám – dávat, nedok., *upozornění na přihrávku*, 4.2.2, 6.2.9

dej to – fraz., *označení prosby o přihrávku*, 4.2.3, 6.2.9

devítka – -y, f., *1. devítimetrové ohraničení brankoviště, 2. přerušovaná čára, ze které se rozehrává po faulu*, 4.1.5, 6.2.6, pol.

děkovačka – -y, f., *poděkování hráčů fanouškům za podporu po skončení zápasu*, 4.1.2, 6.2.9, i.

díra – -y, f., *špatně chytající brankář*, 4.2.2, 6.2.9, i., viz sněhulák, děravej

dělovka – -y, f., *prudká a tvrdá střela*, 4.2.2, 6.2.2, viz bomba, jedovka, šleha

děravý – adj., *špatně chytající brankář*, 4.2.2, 6.2.9, viz díra, sněhulák

dlouhá – adj., *přihrávka na dlouhou vzdálenost*, 4.1.2, 6.2.2

dlouho – adv., *dlouhé pasivní držení míče*, 4.1.2, 6.2.4

dlouhý kříž – fraz., *herní situace, při níž dochází k výměně spojek při rychlém útoku*, 4.2.3, 6.2.3

dorci – -ů, m., *označení kategorie dorostenců*, 4.1.5, 6.2.7

dorky – -0, f., *označení kategorie dorostenek*, 4.1.5, 6.2.7

dotah – -u, m., *situace, při níž hráč po vystřelení míče uhodí protihráče*, 4.1.2, 6.2.4

double - -u, m., *dvojitý dribling s pauzou*, 4.2.4, 6.2.4, viz dvoják

dvakrát – num., *čtyři a více kroků s míčem v ruce bez driblování*, 4.2.2, 6.2.4

dvoják - -u, m., *dvojitý dribling s pauzou*, 4.1.2, 6.2.4, viz double

dvojka – -y, f., *dvouminutový trest*, 4.1.1, 6.2.4

F

filmování – -í, n., *hráč předstírá zranění nebo pád*, 4.2.2, 6.2.9, i.

fotbalovka – -y, f., *fotbalová přihrávka mířená na nohy*, 4.1.1, 6.2.2

G

golman – -a, m., *brankář*, 4.2.4, 6.2.1, i., viz brána

guma – -y, f., *hřiště s tartanovým povrchem*, 4.2.1, 6.2.8, viz tartan

H

half – -a, m., *záložník*, 4.2.4, 6.2.1

halovky – -0, f., *sportovní halové boty*, 4.1.1, 6.2.5

harpuna – -y, f., *přihrávka, která letí téměř rychlostí střely*, 4.2.2, 6.2.2

herečka – -y, f., *hráč filmující zranění nebo pád*, 4.2.2, 6.2.9, i.

hltačka – -y, f., *lahev na pití*, 4.2.2, 6.2.5

housle – -í, f., *střela směřující mezi nohy brankáře*, 4.2.1, 6.2.2

hozená – adj., *hozená přihrávka*, 4.1.2, 6.2.2

hranou – adv., *situace, kdy se hráč dotkne míče nohou*, 4.2.2, 6.2.4

hrát hlavou – fraz., *přemýšlet u daných herních situací*, 4.2.3, 6.2.9

CH

chlad'ák – -u, m., *chladicí sprej*, 4.1.1, 6.2.5

chránič - -e, m., *ochrana určité části těla*, 4.1.2, 6.2.5, i.

I

ipsalák – -u, m., *ipsalový povrch hřiště*, 4.1.2, 6.2.8

J

jedem – jet, nedok., *vybídnutí ke zvýšení aktivity*, 4.2.2, 6.2.9, viz makej

jednička - -y, f., *přeběh prvního útočnicka skrz brankoviště a náběh zbylých dvou útočníků*, 4.2.2, 6.2.3

jedovka – -y, f., *prudká střela*, 4.1.2, 6.2.2, viz bomba, dělovka, šleha

K

kanonýr – -a, m., *produktivní střelec*, 4.2.2, 6.2.1, i.

kápo – -a, m., *kapitán*, 4.1.5, 6.2.1, i.

klec – -e, f., *branka*, 4.2.1, 6.2.6, i., viz brána, tři tyče

klepák – -u, m., *přihrávka míče klepnutím o zem*, 4.1.2, 6.2.2

koberec – -e, n., *hřiště s umělou trávou*, 4.2.1, 6.2.8, viz umělka

koe – -ů, m., *smíšená družstva mladších věkových kategorií*, 4.1.5, 6.2.7

koleno – -a, n., *ortéza sloužící ke zpevnění kolene*, 4.1.1, 6.2.5

koncovka – -y, f., *koncové zakončení střelou*, 4.1.1, 6.2.3, i.

koňar – -a, m., *naražený sval*, 4.1.2, 6.2.9, i.

kosa – -y, f., *podražení protihráče*, 4.2.1, 6.2.4

kroky – -ů, m., *hráč udělá s míčem v ruce více kroků, než je povoleno*, 4.1.2, 6.2.4

kříž – -e, m., 1. *překřížení pozic nabíhajících hráčů*, 2. *střed hřiště, na kterém se rozehrává míč po vstřelení gólu jednoho z týmů nebo na začátku zápasu*, 4.2.1, 6.2.3, 6.2.6, hom.

kužilek – -u, m., *kužel*, 4.1.2, 6.2.5, viz pupík

L

lajna – -y, f., *lajnová čára*, 4.1.2, 6.2.6

lajnovačka – -y, f., *stroj pro vyznačení lajnových čar na hřišti*, 4.1.2, 6.2.9

lavička – -y, f., *místo, kde čekají hráči nezapojení do hry a připravení střídat hrající hráče*, 4.2.2, 6.2.6, i., viz střídačka

lavičkář – -e, m., *hráč, který většinu zápasu sedí na střídačce a do hry se nezapojí*, 4.1.2, 6.2.1

lepidlo – -a, n., *štěpařský vosk sloužící k lepší manipulaci s míčem, především k jeho lepšímu držení*, 4.2.1, 6.2.5, viz štěpák, lepka, mazání, med

lepka – -y, f., *lepidlo*, 4.1.2, 6.2.5, viz lepidlo, mazání, med, štěpák

lídr – -a, m., *nejproduktivnější hráč týmu*, 4.2.4, 6.2.1, i.,

lízač lajny – fraz., *křídlo*, 4.2.3, 6.2.1, viz brko

loket – -e, m., *faul loktem*, 4.1.1, 6.2.4

lopta – -y, f., *míč*, 4.2.4, 6.2.5, viz balón

M

Mad'ar – -a, m., *souhra s pivotem*, 4.2.2, 6.2.3

makej – makat, nedok., *povzbuzení hráče ke zvýšení aktivity*, 4.2.2, 6.2.9, viz jedem

mazání – -í, n., *lepidlo*, 4.2.1, 6.2.5, viz lepidlo, lepka, med, štěpák

med – -u, m., *lepidlo*, 4.2.1, 6.2.5, viz lepidlo, lepka, mazání, štěpák

miníci – -ů, m., *kategorie hráčů do 12 let*, 4.1.4, 6.2.7

mistrák – -u, m., *mistrovské utkání*, 4.1.1, 6.2.9, i.

mozek – -u, m., *hráč, který tvoří hru*, 4.2.2, 6.2.9

mlžci – -ů, m., *mladší žáci*, 4.1.1, 6.2.7

mlžky – -0, f., *mladší začky*, 4.1.1, 6.2.7

mužská – adj., 1. *kategorie mužů*, 2. *mužská házená*, 4.1.2, 6.2.7, pol.

N

nához – -u, m., *přihrávka pro hráče skákajícího nad brankoviště*, 4.1.2, 6.2.2

nakládačka – -y, f., *prohra s velkým rozdílem*, 4.2.2, 6.2.9, viz nálož

nákolenka – -y, f., *chránič kolene*, 4.1.2, 6.2.5

náloketník – -u, m., *chránič lokte*, 4.1.2, 6.2.5

nálož – -e, f., *prohra s velkým rozdílem*, 4.2.2, 6.2.9, i., viz nakládačka

náplava – -y, f., *hráč původně hrající za jiný tým*, 4.2.2, 6.2.9

na prsa – fraz., *přihrávka směřující přímo na prsa*, 4.2.3, 6.2.2, viz přímá

naraž si – narazit si, dok., *přihrávka spoluhráči s následným vrácením míče zpět*, 4.2.2, 6.2.2

národka – -y, f., *označení pro Národní házenou*, 4.1.1, 6.2.9

náskok – -u, m., *skok hráče do brankoviště*, 4.1.2, 6.2.3

nástřel – -u, m., *zakázaná střela do obránce vystřelená úmyslně*, 4.1.2, 6.2.2

nástupní – adj., *lajnová čára, na kterou hráči obou týmů nastupují před začátkem utkání*, 4.1.2, 6.2.6

Němci – -ů, m., *herní situace, při níž pivot přebíhá na opačnou stranu hřiště a zároveň krajní spojka nabíhá na střed hřiště*, 4.2.2, 6.2.3

noha – -y, f., *odehrání míče nohou*, 4.2.1, 6.2.4

Norky – -0, f., *označení herní situace, při níž se střední spojka zkrříží se spojkou buď levé nebo pravé strany*, 4.2.2, 6.2.3

normální – adj., *přihrávka z ruky do ruky*, 4.1.2, 6.2.2

nudle – -e, f., *falešný náznak začátku systému*, 4.2.1, 6.2.3

O

obhoz – -u, m., *přihrávka kolem těla obránce*, 4.1.2, 6.2.2

oblouček – -u, m., *přihrávka obloukem*, 4.1.2, 6.2.2, viz oblouk, obloukem

oblouk – -u, m., *přihrávka obloukem*, 4.1.2, 6.2.2, viz oblouček, obloukem

obloukem – adv., *přihrávka obloukem*, 4.1.2, 6.2.2, viz oblouček, oblouk

obstřel – -u, m., *střela kolem těla obránce*, 4.1.2, 6.2.2

orta – -y, f., *fixační pomůcka na jakoukoli končetinu pro zraněného hráče*, 4.1.5, 6.2.5

ostrá – adj., 1. *ostrá spojka*, 2. *šikovní střelec*, 4.1.2, 4.2.2, 6.2.1, 6.2.9, pol.

óčko – -a, n., *herní situace, při níž pivot přebíhá na opačnou stranu hřiště a zároveň krajní spojka nabíhá na střed hřiště*, 4.2.2, 6.2.3

P

padáček – -u, m., *přehození brankáře pomocí pomalé střely*, 4.1.2, 6.2.3, viz padák

padák – -u, m., *přehození brankáře pomocí pomalé střely*, 4.2.1, 6.2.3, viz padáček

palubovka – -y, f., *vnitřní kryté hřiště s dřevěným povrchem*, 4.1.2, 6.2.8, i., viz parkety

parkety – -0, f., *vnitřní kryté hřiště s dřevěným povrchem*, 4.2.1, 6.2.8, i., viz palubovka

pasivita – -y, f., 1. *pasivní hra*, 2. *neaktivní pohyb hráčů*, 4.1.2, 4.2.2, 6.2.9, pol.

pásky – -0, f., *rozlišení dvou ze tří obránců, kteří nesmějí vstoupit do brankoviště, pomocí pásek*, 4.1.5, 6.2.5

pasovka – -y, f., *střela na úroveň pasu brankáře*, 4.1.2, 6.2.2

pik – -a, m., *hráč hrající v útoku na okraji brankoviště*, 4.2.2, 6.2.1, viz pikrt

pikrt – -a, m., *hráč hrající v útoku na okraji brankoviště*, 4.1.2, 6.2.1, viz pik

píšťala – -y, f., *rozhodčí*, 4.2.1, 6.2.1

placka – -y, f., *medaile*, 4.2.1, 6.2.9, i.

plichta – -y, f., *nerozhodný výsledek*, 4.2.2, 6.2.9, i.

plína – -y, f., *vyztužené chráničové kraťasy*, 4.2.1, 6.2.5

plovoučka – -y, f., *vnitřní kryté hřiště s plovoucí podlahou*, 4.1.5, 6.2.8

počkej si – počkat si, dok., *pobídnutí hráče k vyčkání na vhodný okamžik přihrávky nebo střely*, 4.2.2, 6.2.9

podstřel – -u, m., *střela pod úrovní pasu obránce*, 4.1.3, 6.2.2

pod víko – fraz., *střela směřující přímo pod horní tyč branky*, 4.2.3, 6.2.2

pomocná – adj., 1. *pomocná čára*, 2. *čára nacházející se mezi polovinou a třetinou hřiště, na níž nastupují hráči před začátkem utkání*, 4.1.2, 6.2.6, pol.

postranní – adj., *postranní lajnová čára*, 4.1.2, 6.2.6

prales – -u, m., *označení nejnižších házenkářských soutěží*, 4.2.2, 6.2.9

proskok – -u, m., *proskočení mezi dvěma obránci*, 4.1.2, 6.2.3

proražení – -í, n., *nedovolený útočný faul útočníka na obránce*, 4.2.2, 6.2.4, viz průraz

průraz – -u, m., *nedovolený útočný faul útočníka na obránce*, 4.2.2, 6.2.4, viz proražení

přátelák – -u, m., *přátelské utkání*, 4.1.1, 6.2.9, i.

přes ruku – fraz., *střela nebo přihrávka na opačnou stranu, než na které hráč běžně drží míč*, 4.2.3, 6.2.2

přesilovka – -y, f., *početní převaha jednoho z týmů při vyloučení soupeřova hráče*, 4.1.1, 6.2.3, i.

přešlap – -u, m., *hráč překročí čáru, kterou přešlápnout nesmí*, 4.1.2, 6.2.4, i.

Příchovice – -0, f., *herní situace, při níž je míč dohrán mezi dva záložníky*, 4.2.2, 6.2.3

přímá – adj., 1. *přímá přihrávka na hrudník*, 2. *přímé vyloučení hráče bez předchozího napomenutí*, 4.1.2, 6.2.2, 6.2.3, hom.

pupík – -u, m., *kužel*, 4.2.1, 6.2.5, viz kužílek

půle – -0, f., *poločas*, 4.2.2, 6.2.9

půlka – -y, f., *čára označující polovinu hřiště*, 4.1.5, 6.2.6

R

redka – -y, f., *červená karta*, 4.1.2, 6.2.5

registračka – -y, f., *registrační průkaz hráče*, 4.1.1, 6.2.5, i.

republika – -y, f., *republikový pohár*, 4.1.1, 6.2.9

repre – -0, f., 1. *reprezentace*, 2. *označení hráče hrajícího za reprezentaci*, 4.1.5, 6.2.1, 6.2.9, i., pol.

roh – -u, m., *vyhození míče z rohu poté, co míč překročí brankovou čáru s tím, že posledním, kdo se ho dotkl, byl bránící hráč*, 4.2.1, 6.2.3

rovná – adj., *rovná a přesná přihrávka na spoluhráče*, 4.1.2, 6.2.2
rozehrávka – -y, f., *střední spojka*, 4.2.2, 6.2.1, viz rozehra
rozehra – -y, f., *střední spojka*, 4.2.2, 6.2.1, viz rozehrávka
rozlišovák – -u, m., *rozlišovací tréninkový dres*, 4.1.2, 6.2.5, i.
ruka – -y, f., *situace, při níž je útok jednoho z týmů moc pasivní, a proto rozhodčí zvedne ruku a útočící tým má od té chvíle povolené pouze čtyři přihrávky*, 4.2.1, 6.2.4
rukáv – -u, m., *pomůcka sloužící ke zpevnění ruky*, 4.2.1, 6.2.5, viz rukávek
rukávek – -u, m., *pomůcka sloužící ke zpevnění ruky*, 4.1.2, 6.2.5, viz rukáv
rychlá – adj., 1. *rychlá střela*, 2. *rychlý odhoz míče*, 4.1.2, 6.2.2, 6.2.3, pol.

S

sedět na lavičce – fraz., *čekat na vystřídání na střídačce*, 4.2.3, 6.2.9, i.
sedma – -y, f., *trestný hod ze vzdálenosti sedmi metrů*, 4.1.2, 6.2.3, viz sedmička
sedmička – -y, f., *trestný hod ze vzdálenosti sedmi metrů*, 4.1.2, 6.2.3, viz sedma
sekera – -y, f., *silné udeření protihráče rukou*, 4.2.2, 6.2.4, i., viz seknutí
seknutí – -í, n., *silné udeření protihráče rukou*, 4.2.2, 6.2.4, viz sekera
skalp – -u, m., *vítězství*, 4.2.2, 6.2.9
skála – -y, f., *dobře chytající brankář*, 4.2.2, 6.2.1
skórovat – nedok., *vstřelit branku*, 4.2.4, 6.2.3, i.
Slovinec – -e, m., *označení jedné z herních kombinací*, 4.2.2, 6.2.3
sněhulák – -a, m., *špatně chytající brankář*, 4.2.1, 6.2.9, i., viz díra, děravej
spodem – adv., 1. *přihrávka odehraná pod úrovní prsou*, 2. *přihrávka o zem*, 4.1.2, 6.2.2, pol.
spojka – -y, f., *hráč, který hraje mezi střední spojkou a křídlem*, 4.1.2, 6.2.1
stržci – -ů, m., *starší žáci*, 4.1.1, 6.2.7
stržky – -0, f., *starší žačky*, 4.1.1, 6.2.7
střed – -u, m., *střední spojka*, 4.1.2, 6.2.1, viz střední, střed'ák

střední – adj., *hráč, který rozehrává hru a pohybuje se uprostřed hřiště*, 4.1.2, 6.2.1, viz střed, středák

středák – -a, m., *střední spojka*, 4.1.2, 6.2.1

střídačka – -y, f., *místo určené pro střídající hráče*, 4.1.2, 6.2.6, i., viz lavička

suspíků – -u, m., *suspensor*, 4.1.5, 6.2.5, i.

Š

šestka – -y, f., 1. *brankoviště*, 2. *hranice hřiště v šestimetrové vzdálenosti od branky*, 4.1.2, 6.2.6, pol.

šibenice – -e, f., *střela směřující do horního rohu branky*, 4.2.1, 6.2.2, i.

škrtnutí – -í, n., *hráč se těsným způsobem dotkne střely jiného hráče*, 4.1.2, 6.2.9

škvára – -y, f., *hřiště se škvárovým povrchem*, 4.1.2, 6.2.8

šlajs – -u, m., *točená střela hozená o zem*, 4.2.4, 6.2.2

šlapání – -í, n., *hráč udělá s míčem v ruce více kroků, než je povoleno*, 4.1.2, 6.2.4

šleha – -y, f., *prudká střela*, 4.2.2, 6.2.2, viz bomba, dělovka, jedovka

šňůra výher – fraz., *série několika výher následujících hned po sobě*, 4.2.3, 6.2.9, i.

štolina – -y, f., *štěrkové hřiště*, 4.2.4, 6.2.8

špunty – -ů, m., *boty vhodné na antukový nebo škvárový povrch hřiště*, 4.2.1, 6.2.5

štěpák – -u, m., *štěpařský vosk sloužící k lepší manipulaci s míčem, k jeho lepšímu držení*, 4.1.2, 6.2.5, viz lepidlo, lepka, mazání, med

T

tajm – -u, m., *oddechový čas*, 4.2.4, 6.2.9, i.

tajming – -u, m., *správné načasování přihrávky nebo střely*, 4.2.4, 6.2.9

tajtrlík – -a, m., *špatně hrající hráč*, 4.2.2, 6.2.9

tartan – -u, m., *gumový povrch hřiště*, 4.2.4, 6.2.8, viz guma

tekuté písky – fraz., *drolící se část tartanové hrací plochy*, 4.2.3, 6.2.8

tejpa – -y, f., *bandáž kloubů sloužící k jejich zpevnění*, 4.2.4, 6.2.5, i.

termo – -a, n., *funkční oblečení odvádějící pot od těla a udržující teplo*, 4.2.4, 6.2.5, i.

točená – adj., *zvláštní druh střely, při níž se míč zatočí okolo nohy brankáře*, 4.1.2, 6.2.2

točka – -y, f., *přihrávka o zem s rotací míče*, 4.1.2, 6.2.2

to kulatý – fraz., *míč*, 4.2.3, 6.2.5, viz balón, lopta

tráva – -y, f., *travnatý povrch*, 4.1.1, 6.2.8

trenažér – -a, m., *trenér*, 4.1.2, 6.2.9

trencl – -í, f., *trenýrky*, 4.1.2, 6.2.5

trhák – -u, m., *přihrávka, která letí přes větší část hřiště a obvykle je nahrávána na gólovou příležitost*, 4.1.2, 6.2.2, viz brejk

trubač – -e, m., *sportovní komentátor*, 4.2.1, 6.2.9

třetina – -y, f., *třetina hřiště*, 4.1.2, 6.2.6

třetinová – adj., *třetinová čára, čára označující třetinu hřiště*, 4.1.2, 6.2.6

tři tyče – fraz., *branka*, 4.2.3, 6.2.5, viz brána, klec

tutovka – -y, f., *gólová příležitost s nízkou mírou šance selhání*, 4.1.2, 6.2.9, i.

tyčka – -y, f., *střela, ze které nepadne gól, ale dotkne se brankové tyče*, 4.1.2, 6.2.2, i.

U

umělka – -y, f., *hřiště s umělou trávou*, 4.1.2, 6.2.8, viz koberec

útočná – adj., *třetina hřiště, ze které se útočí*, 4.1.2, 6.2.6

V

víko – -a, n., *horní tyč brány*, 4.2.1, 6.2.6

vostrá – adj., *prudká střela nebo přihrávka*, 4.1.2, 6.2.2

vrácená – adj., *přihrávka přijatá od hráče, kterému byl míč nahrán původně*, 4.1.2, 6.2.2

vrchem – adv., *přihrávka hozená nad úrovní ramen*, 4.1.2, 6.2.2

vychytat – dok., *chycení jasné gólové příležitosti brankářem*, 4.2.2, 6.2.3, i.

vymést pavučinu – fraz., *prudkou střelou vstřelit gól*, 4.2.3, 6.2.3, viz vymést šibenici
vymést šibenici – fraz., *prudkou střelou vstřelit gól*, 4.2.3, 6.2.3, viz vymést pavučinu
vypustit – dok., 1. *hrát pasivně bez jakékoli snahy*, 2. *nezvládnout utkání*, 4.2.2, 6.2.9, pol.

Z

záběh – -u, m., *herní situace, při níž křídlo běží mezi obránce a cloní jim ve výhledu*, 4.1.2, 6.2.3

zachytat – dok., *dobře chytat celý zápas*, 4.2.2, 6.2.9

zadara – adv., *získání míče díky chybě soupeře*, 4.2.2, 6.2.3

zadem – adv., *střela nebo přihrávka za zády*, 4.1.2, 6.2.2, viz zadovka

zadovka – -y, f., *střela nebo přihrávka za zády*, 4.1.2, 6.2.2, viz zadem

zahříváč kotníku – fraz., *chránič nacházející se místo na koleni na kotníku*, 4.2.3, 6.2.5, viz nákolenka

základ – -u, m., *základní sestava mužstva, která zahajuje utkání*, 4.1.1, 6.2.9, i., viz základní

základní – adj., 1. *základní sestava mužstva, která zahajuje utkání*, 2. *základní lajnová čára*, 4.1.2, 6.2.6, 6.2.9, i., hom., viz základ

záloha – -y, f., *obrana*, 4.2.2, 6.2.9

záložník – -a, m., *obránce hrající vně brankoviště*, 4.1.2, 6.2.1

zimák – -u, m., *zimní halový pohár*, 4.1.1, 6.2.9

Ž

žákovská – adj., *žákovská kategorie*, 4.1.2, 6.2.7, i.

ženská – adj., 1. *kategorie žen*, 2. *ženská házená*, 4.1.2, 6.2.7, pol.

ZÁVĚR

V současném jazykovém bádání jsou sociolekty tématem stále aktuálním, protože jsou to útvary národního jazyka neustále se vyvíjející a dotvářející. Od toho se odvíjí fakt, že velkým dílem přispívají k obohacování slovní zásoby.

Cílem práce bylo vybranými metodami získat dostatečné množství jazykového materiálu a následně ho klasifikovat dle vybraných hledisek.

Pro sběr jazykového materiálu jsem primárně využila dotazníkovou metodu, dále také metodu řízeného rozhovoru, práci se slovníky a průzkum sociálních sítí. Dotazník (viz. příloha č. 1.) mi vyplnilo celkem 19 respondentů. Díky sdílení dotazníku mými přáteli na sociálních sítích se dostal i ke sportovcům na vrcholové úrovni a také k hráčům pocházejících z různých krajů, díky čemuž byl sesbíraný jazykový materiál více bohatý a různorodý.

Můj postup při tvorbě slovníku byl následovný. Získaný jazykový materiál jsem nejprve rozdělila na jednoslovné a víceslovné lexémy, načež jsem oba druhy abecedně seřadila. Víceslovné lexémy jsem seřadila podle počátečního písmene prvního ze slov a označila příslušnou zkratkou. U jednoslovných pojmenování jsem postupovala takto. Nejprve jsem je rozčlenila podle slovnědruhové příslušnosti na substantiva, adjektiva, verba, adverbia a numerale. Dále jsem je zařadila k odpovídající sémantické skupině na názvy hráčských a jiných pozic, názvy druhů příhrávek, názvy herních situací a kombinací, názvy technických chyb, názvy herních pomůcek a vybavení, názvy částí hřiště, názvy hráčských kategorií, názvy povrchů hřiště a názvy ostatní. Nakonec jsem je rozdělila podle způsobu, jakým byly utvořeny, na kategorie spadající pod postupy transformační a na kategorie spadající pod postupy transpoziční.

V úvodu práce jsem stanovila čtyři hypotézy. V první hypotéze jsem předpokládala, že převažují jednoslovná pojmenování nad pojmenováními víceslovnými. Tato hypotéza se potvrdila. Získaný jazykový materiál se sestával ze 224 jednoslovných lexémů a pouze 15 víceslovných lexémů.

Druhou hypotézou bylo, že substantiva budou převažovat nad jinými slovními druhy. Také tato hypotéza byla potvrzena. Substantiv bylo 184, adjektiv bylo 22, verba byla zastoupena 10 doklady. Z ostatních slovních druhů se mezi získaným jazykovým materiálem objevila adverbia a numerale, kterých bylo dohromady pouhých 8.

Třetí hypotéza předpokládala, že se mezi sesbíranými sociolektismy objeví velké množství výrazů interslangových, protože je házená týmovým míčovým sportem, a tudíž spoustu výrazů přejímá z jiných takovýchto sportů. Hypotéza se jednoznačně potvrdila, jelikož sebraný jazykový materiál se sestával z 50 interslangismů.

Poslední hypotéza vycházela z toho, že se v rámci způsobů utváření sociolektismů objeví způsob tvoření pomocí odvozování. Tato hypotéza se také potvrdila, jelikož většina sesbíraného výraziva byla utvořena právě tímto postupem.

Nejproduktivnějšími slovtvornými postupy byly derivace (*asfaltka, betoňák, béčkař, hozená, lajnovačka, mužská, ostrá, sedmička, třetinová*), mechanické krácení (*bágl, branko, dorci, kápo, suspík*) a univerbizace (*autovka, dvojka, loket, mistrák, mlžky, národka, přátelák, stržci, základ*).

V rámci neslovtvorných postupů se nejvíce prosadila metonymizace (*Amerika, bodovat, dávám, harpuna, jsem, Maďar, náplava, plichta, rozehrávka, sekera, šleha, vychytat*) a metaforizace (*bedna, guma, klec, kosa, med, noha, pišťala, placka, sněhulák, trubač*).

Z hlediska sémantických skupin měly největší zastoupení názvy druhů příhrávek a střel (*hozená, klepák, obloučkem, přímá, pasovka, rychlá*), názvy herních situací a kombinací (*Anča, Němec, sedmička, vypustit, záběh*) nebo také názvy hráčských a jiných pozic (*branař, pikrt, středák, trenážér, trubač*). Nejméně zastoupeny byly naopak názvy povrchů hřiště (*asfaltka, koberec, palubovka, umělka*) či názvy hráčských kategorií (*dorci, mlžky, stržci, žákovská, ženská*).

Zkoumala jsem také významové vztahy, konkrétně synonymii, polysémi a homonymii. Významový vztah synonymie byl zastoupen více než 69 synonymními řadami. Nejdelší z těchto řad měla až čtyři členy (*mazání* – lepidlo, lepka, med, štěpák). Zejména synonymní řady, které měly tři nebo dva členy byly zastoupeny rovnoměrně (*dělovka* – bomba, jedovka, šleha, *balon* – lopta, to kulatý). Polysémie s homonymií se v porovnání se synonymií vyskytly v menším počtu, konkrétně homonymie se objevila pouze ve třech případech a polysémie byla doložena 12 případy.

V rámci dotazníku jsem zkoumala také mimojazykové aspekty, konkrétně mě zajímal věk respondentů, dále jak dlouho házenou hrají, za jaký tým hrají a z jakého kraje pocházejí. Z celkového počtu 19 respondentů je 45 % ve věku do 18 let, 40 % ve věku 19-25 a 15 % ve věku nad 30 let. Z jednotlivých odpovědí jsem zjistila, že naprostá většina

dotazovaných hraje házenou již od útlého věku, tzn. zhruba od 5-6 let, což se také odrazilo na velkém množství získaného jazykového materiálu. Dotazníkového šetření se zúčastnili hráči napříč různými týmy. Díky sdílení se dotazník dostal také k hráčům hrajícím momentálně v zahraničí za velmi úspěšné a známé kluby. V rámci krajů byl dotazník vyplněn respondenty z kraje Královohradeckého, Plzeňského, Středočeského, Jihočeského, Moravskoslezského, Ústeckého a Hlavního města Prahy. To se projevilo zejména v rozrůzněnosti jazykového výraziva.

V porovnání s jinými odbornými publikacemi a díly o házenkářském sociolektu, zejména těmi napsanými v minulém století, lze pozorovat jeho vývoj. Ten souvisí především se stále vznikajícím zcela novým sociolektickým výrazivem, ale také s přejímáním sociolektismů z cizích národních jazyků či jiného sportovního prostředí.

Házená je sportem, který má stabilní jazykové jádro. To je zároveň tvořeno i výrazivem, které je proměnlivé a neustále se vyvíjí či nabývá nového, dosud nepoužívaného výraziva. Je tedy ideálním zdrojem dalšího zkoumání a sama osobně přemýšlím, že diplomovou prací navážu na svoji bakalářskou práci.

RESUMÉ

The theme of this work is the contemporary sociolect in handball. The main aim of the work is to obtain a sufficient amount of linguistic material by selected methods and then to classifying it according to selected aspects.

The theoretical part deals with the stratification of the national language. It also analyses the sociolect, more specifically slang, argot and professional speech. At the some time it focuses on the transpositional and transformational ways of forming sociolect names and concludes with a brief history of handball in our territory, the characteristics of its environment and the users of the handball sociolect. Thanks to the used methods, it was obtained 239 sociolectisms which are described in the introduction.

In the practical part, the collected linguistic material was analyzed according to how its formation and a dictionary was also created. The dictionary defined each sociolectism morphologically, semantically and lexically.

In the conclusion of the thesis are described the results of my hypotheses from the introduction and also the results of the linguistic analysis.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5

HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1979

HUBÁČEK, J. *K aktuálnosti zkoumání sociolektů, zejména slangu*. In KLIMEŠ, J. (ed.), *Sborník přednášek z 5. konference o slangu a argotu v Plzni 7. - 9. února 1995*, 1995

HUBÁČEK, Jaroslav. *Kapitoly o sociolektech a sociolektologii*. Poznań: Instytut Filologii Słowiańskiej. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2012. 122 s. ISBN 978-83-63090-08-1.

HUGO, Jan, ed. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 3., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, c2009. ISBN 978-80-7345-198-1

JANČÁLEK, Svatopluk a František TÁBORSKÝ. *Házená: útok, obrana, trénink*. Praha: Olympia, 1973. Sport (Olympia)

JANČÁLEK, Svatopluk, František TÁBORSKÝ a Jana ŠAFAŘÍKOVÁ. *Házená: teorie a didaktika: učebnice pro posluchače učitelství tělesné výchovy a trenérství*. 2., přeprac. vyd. Praha: SPN, 1989. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství)

JEDLIČKA, Alois. *Spisovný jazyk v současné komunikaci*. Praha: Universita Karlova, 1978. Acta Universitatis Carolinae

KLIMEŠ, Lumír. *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v létech 1920-1996*. Vyd. 1. Plzeň: Západočeská univerzita, 1997. 47 s. ISBN 80-7043-217-9

KOL. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 3.vyd. Praha: Academia. 2007.

Sborník přednášek z 7. konference o slangu a argotu v Plzni 24.-25. září 2003. Ed. Helena Chýlová. Plzeň, ZČU 2005. ISBN:80-7043-359-0

Slang a argot: sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26.-27. února 2008. V Plzni: Pedagogická fakulta ZČU, 2008. ISBN 978-80-7043-764-3.

ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku: pomocná kniha pro vyučování na školách 2. cyklu.* Praha: SPN, 1972. Pomocné knihy pro žáky (Státní pedagogické nakladatelství)

SEZNAM POUŽITÝCH INTERETOVÝCH ZDROJŮ

Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. [cit. 22.02.2023]. Dostupné z: <<https://www.czechency.org/>>

Český svaz házené – Český svaz házené. Český svaz házené – Český svaz házené [online]. [cit. 28.02.2023]. Dostupné z: <<https://www.handball.cz/>>

Ivana Bozděchová (2017): KOMPOZICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 28.02.2023]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KOMPOZICE/>

Filozofická fakulta MU [online]. Copyright © [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/linguistica/art/krcmova/krc-012.pdf>

Slovo a slovesnost – Budeme argot nově definovat?. *Slovo a slovesnost - Základní informace* [online]. [cit. 18.03.2023]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3859>

PŘÍLOHY

UKÁZKA DOTAZNÍKU

- 1) **Kolik je vám let?**
- 2) **Kolik let hrajete házenou?**
- 3) **Za jaký tým hrajete (hráli jste)?**
- 4) **Z jakého kraje pocházíte? (vyberte)**
 - Hlavní město Praha
 - Středočeský kraj
 - Jihočeský kraj
 - Plzeňský kraj
 - Karlovarský kraj
 - Ústecký kraj
 - Liberecký kraj
 - Královehradecký kraj
 - Pardubický kraj
 - Kraj Vysočina
 - Jihomoravský kraj
 - Zlínský kraj
 - Olomoucký kraj
 - Moravskoslezský kraj
- 5) **Vypište všechny výrazy, kterými označujete hráčské pozice a vysvětlete jejich význam.** (např.: pivot = hráč hrající v útoku staticky na okraji brankoviště)
- 6) **Vypište všechny výrazy, kterými označujete druhy přihrávek a vysvětlete jejich význam.** (např.: klepák = přihrávka o zem)
- 7) **Vypište všechny výrazy, kterými označujete herní situace a kombinace a vysvětlete jejich význam.** (např.: němci = přeběh pivota na jinou stranu hřiště a náběh krajní spojky na střed)
- 8) **Vypište všechny výrazy, kterými označujete technické chyby (tj. provinění proti pravidlům a nedovolené zákroky) a vysvětlete jejich význam.** (např.: hranou = když se hráč dotkne míče nohou; přešlap = když hráč vstoupí do zakázaného území)
- 9) **Vypište všechny výrazy, kterými označujete herní pomůcky a vybavení a vysvětlete jejich název.** (např.: lopta = míč).
- 10) **Vypište všechny výrazy, kterými označujete části hřiště a vysvětlete jejich význam.** (např.: autovka = postranní čára).
- 11) **Vypište všechny výrazy, kterými označujete hráčské kategorie a vysvětlete jejich význam.** (např.: miníci = věková kategorie pod 12 let)
- 12) **Vypište všechny výrazy, kterými označujete povrch hřiště a vysvětlete jejich význam.** (např.: guma = tartanový povrch)
- 13) **Pokud znáte ještě nějaké jiné výrazy, které nepatří ani do jedné ze skupin, vypište je prosím zde i s jejich významem.**

Příloha č.1